

Mark Gortfelder: koroonaga esimese laine mõju sündimusele oli riigiti erinev

Koroonaviirusest tingitud tervisekriisi kontekstis on ühiskonna tähelepanu suunatud esmajoonel muutustele suremuses ja see on ka loomulik. Üheks levinud meetodiks on surmade arvu võrdlemine koroonaviiruse levikust mõjutatud ja sellele eelnenud aastate samade nädalate ja kuudega. Samasugust analüüsi saab aga teha ka teise olulise rahvastikuprotsessi, sündimusega. Vaatlengi pandeemia mõju sündide arvule Eestis ja mitmetes teistes riikides.

Selleks, et hinnata pandeemia mõju sündimusele, tuleb arvestada mõistagi tunduvalt pikema viitajaga kui surmade puhul, johtuvalt raseduse kestusest. Seega on olemasolevate andmete põhjal võimalik hetkel lahata üksnes koroonaviiruse esimese laine mõju, kaugema mõju hindamiseks tuleb oodata uusi sündide andmeid.

Kriisid mõjutavad sageli ka sündimust

Tervisekriiside mõju sündimusele on tegelikult uuritud ka varasemate kriiside puhul. Näiteks on teada, et nn Hispaania gripp põhjustas sündimuspõua mitmetes riikides, millele järgnes omakorda väike beebibuum. Ka Lõuna-Ameerikas mõni aasta tagasi levima hakanud Zika viirus põhjustas sündide arvu vähenemist. Uuritud on ka orkaanide, tornaadode ja tõsiste maavärinate mõju sündimusele.

Neid tulemusi ei saa siiski üheselt üle kanda tänasesse päeva ja koroonapandeemia konteksti. Näiteks nn Hispaania gripp oli väga ohtlik just noortele pereloomes olevatele inimestele, aga koroonaviirusega teatavasti nii pole.

Looduskatastroofide mõju sündimus-käitumisele sõltub suuresti nende tõsidusest ja erakorraliste meetmete kestusest.

Zika viirus mõjutas aga otseselt loodete arengut, mistõttu sündide ärahoidmise motiiv oli konkreetsem. Tõsi, ka uue koroonaviiruse levimise algul, kui teadmised selle mõjust loote tervisele olid ebakindlad, võis hirm inimeste otsuseid mõjutada.

Looduskatastroofide puhul on samas välja selgitatud, et mõju sündimuskäitumisele sõltub suuresti nende tõsidusest ja erakorraliste meetmete kestusest. Näiteks mõjutab koroonapandeemia märksa erinevalt võrreldes olukorraga, mil tuleb vaid mõneks päevaks kodudesse tormivarju jääda.

Koroonapandeemia jälg on piirkonniti erinev

Samas ei maksa eeldada, et koroonapandeemia mõju sündide arvule oleks riigiti ja piirkonniti ühesugune. Oluline faktor võib olla riigi elatustase, mis on otseses seoses pereplaneerimise leviku ja selleks vajalike vahendite kättesaadavusega.

Jõukates riikides võib esmajoones eeldada nii tervislikust kui ka majanduslikust ebakindlusest põhjustatult sündide vähenemist. Oluline võib olla ka väikelaste vanemate suurenev koormus seoses lastehoiu ja koolide avatuse piiramisega. Samas, kuna ka jõukate riikide puhul oli olukord nii suremuse kasvu, majanduslanguse, töötuse suurenemise, aga ka piirangute kestuse ja ranguse osas üsna erinev, siis ei saa eeldada, et mõju sündide arvule oleks ühetaoline isegi näiteks Euroopa-siseselt.

Euroopa riike hakkas koroonapandeemia kimbutama alates 2020. aasta märtsist. See tähendab, et sündimuse mõttes esimene tõsisemalt mõjutatud kuu saab olla mullune detsember. Ida-Aasia riikides muutus pandeemia akuutseks umbes kuu aega varem. Esimese laine lõpuks võib aga pidada 2020. aasta juunit-juulit, mistõttu mõju sündimusele võis kesta kuni 2021. aasta märtsini.

Infograafika tõlgendamise juures tasub tähele panna, et väiksema rahvaarvuga riikides, nagu Eesti, on sündide arvu loomulik iga-aastane variatsioon märksa suurem kui suurema rahvastikuga riikides. Lisaks on sündide absoluutarvude võrdlus probleemne, kuna lisaks pandeemiale endale mõjutavad sündide arvu mitmed teised tegurid, nagu pereloomeeas inimeste vanuskoostise muutus, perepoliitika muutus jne. Nende teiste tegurite mõju pole siinkohal kontrollitud.

Sündide absoluutarvude võrdlus on probleemne, kuna lisaks pandeemiale endale mõjutavad seda mitmed teised tegurid.

Märgatav mõju alates detsembrist

Infograafikalt näeme, et koroonapandeemia sündide arvu vähendav mõju on enamiku riikide puhul märgatav juba 2020. aasta detsembrist. Mõnedes Euroopa riikides (näiteks Belgia, Prantsusmaa, Hispaania, Itaalia) toimus sündide arvu vähenemine juba kuu varem ehk novembris. Samas on ebatõenäoline, et põhjuseks oli esmajoones koroonapandeemia, mis polnud Euroopasse siis veel õieti jõudnudki. Eriti aga sellepärast, et novembris pole sündide arvu langust veel näha isegi kolmes Ida-Aasia riigis (Taiwan, Singapur, Lõuna-Korea), mida viirus kõige varem mõjutama hakkas.

Ka Eestis oli novembri sündide arv võrreldes varasema viie aastaga väiksem, aga et sama võib öelda pea kogu eelmise aasta kohta, ei saa seda korona mõjukuks siiski lugeda. Peamine sündide arvu vähenemise põhjus mullu oli pigem väiksem sünnitusealiste naiste arv ja eelnevatel aastatel tõstetud peretoetuste sündimust suurendava mõju vähenemine.

Kuna suuremates haiglates olid korona tõttu ranged piirangud, hoogustus möödunud aasta lõpus Rakvere haiglas sünnitusturism.

Kõige selgem sündide arvu vähenemine on enamikus riikides toimunud enamjaolt siiski alles 2021. aasta jaanuaris ja veebruaris ehk üheksa kuud pärast esimese laine kõige pinevamat perioodi, mil mõju võisid avaldada toonasest teadmatuses tulenevad ja tegelikus elus suuresti realiseerumata jäänud hirmud.

Sündide arvu vähenemine oli märkimisväärne kõigis kolmes Balti riigis, Venemaal, Ukrainas, Rumeenias, Belgias, Lõuna-Euroopas, Singapuris ja Taiwanis. Samas Põhjamaades ning ka mitmes Kesk-Euroopa riigis on negatiivne mõju olematu või on 2021. aasta alguse sündide arv varasemate aastate taset isegi ületanud.

Eestis oli käesoleva aasta jaanuaris 151 sündi vähem võrreldes eelneva kuue aasta keskmisega, mis teeb suhtarvuna 14 protsenti. Eelneva, 2019. aastaga võrreldes oli langus nii absoluut- kui ka suhtarvus isegi veidi suurem.

Esimese laine lõpp tõi leevendust

Samas tõi esimese laine lõpp 2021. aasta alguskuudel sündide arvus kaotanud riikides kaasa sündide arvu stabiliseerumise võrreldes eelmiste aastatega ja mõnes riigis isegi kasvu, mis võis olla tingitud sündide edasilükkamisest koroonas esimese laine tippajal.

Hea näide ongi Eesti, kus jaanuarikuine tugev miinus asendus märtsis üsna suure plussiga. Võimalik, et selline «tasategemine» pole olnud täielik, sest käesoleva aasta seitsme kuu sündide arv on Eestis üle 200 ehk kolme protsendi võrra väiksem, kui see oli läinud aastal samal ajal. Sama võib öelda ka teiste 2020. aasta lõpus või 2021. aasta alguses sündide arvu vähenemist kogunud riikide kohta, kuigi «kaotus» on riigiti jälle väga erinev.

Suurema puudujäägiga paistavad silma Rumeenia ja Šveits, aga ka Läti ja Leedu. Samas Läti ja Leedu ning ka Venemaa, Ukraina, Lõuna-Euroopa riikide ja kõige selgemalt Lõuna-Korea puhul on näha sündide arvu vähenemise pikemaajaline langustrend, millel on kokkuvõttes sündide arvule kindlasti suurem mõju kui koroonapandeemia esimesel lainel.

Teisalt, Taanis ja Hollandis, samuti Soomes, on sündide arv võrreldes varasemate aastatega tänavu olnud isegi suurem. Siinkohal tuleb lisaks mainida, et enne seda oli Soome sündimus aina vähenenud alates 2011. aastast ning just 2020. aastal pöördus väikesele tõusule, mis jätkub ka tänavu isegi koroonapandeemia esimese laine kiuste.

Valdavalt kaasnes negatiivne mõju

Kokkuvõtvalt saab tõdeda, et koroonapandeemia esimese laine mõju sündide arvule on olnud pigem negatiivne, kuigi riigiti on vähenemise ulatus erinev ning leidub ka riike, kus sündide arvu vähenemist polegi toimunud. Kuigi selle aasta olemasolevate andmete põhjal on näha, et ka Eestis on sündide arv vähenenud, siis varasema kahaneva trendi tõttu on koroonas mõju seejuures siiski raske eristada. Pigem võib öelda, et olulist mõju hetkel ei paista.

Koroonas teise ja järgnevate lainete osas võib eeldada üldjoontes sama. Ühest küljest on tervise ja majanduskahjudega seotud hirmud jäänud tegelikkusele alla. Teisest küljest on järgnevate lainetega tekkinud suurem tüdimus seoses piirangutega. Väikelaste vanemate kogemus pikkade ja korduvate haridusasutuste sulgemisega on olnud senises ajaloos ainulaadne ning sellel

võib siiski olla järgnevate laste saamise otsuse juures mõningane püsivam mõju.

Enamik lapsesaamise plaaniga inimesi on tõenäoliselt võimelised plaane teostama ka hilisemal ajal.

Üldjoontes on siiski selge, et koroonapandeemia mõjutab esmajoones sündimuse ajastust ning enamik lapsesaamise plaaniga inimesi on tõenäoliselt võimelised plaane teostama ka hilisemal ajal. Pikemas vaates mõjutab sündide arvu oluliselt enam põhilises lapsesaamises naiste ja meeste arv, mis on nii Eestis kui ka paljudes teistes riikides kiirelt vähenemas. Eesti puhul pehmendab pandeemiast johtuvat majandusliku olukorra mõju sündimusele ka meie vanemahüvitise süsteem, mis arvestades eelmise majanduskriisi kogemust, võib sündimust hoopis suurendada, kuna võimaldab säilitada varasemaid sissetulekuid.